

När EU togs till folkhemsförsvaret

Översättningen av europeiska normer till Försvarsmakten

Jens Holzapfel

Abstract

The Swedish Armed Forces have gone through a remarkable change. From being an organisation built on the notion of countering a Soviet invasion it has evolved to focusing on small, multilateral rapid reaction capabilities to be used within the framework of the European security and defence policy, ESDP.

This thesis regards the change as a process of Europeanisation. Drawing from sociological and historical institutionalism, it is shown that the Swedish Armed Forces in the post-cold war context was path dependent and unwilling to redefine its historical *raison d'être*. The origin of the ESDP Europeanised the national defence policy, whereas the bureaucracy was still unwilling to translate the new structural norms. By 2003, however, the EU went operational and the Swedish military leadership began to translate the now formalized European norms in what is regarded as a critical juncture.

The main findings are that a need to reform the organisation and the search for a new *raison d'être* are the driving forces behind the Europeanisation, and that the change to a large extent can be assigned to agency, that is, the military leadership.

Nyckelord: Försvarspolitik, Försvarsmakten, ESFP, europeisering, normer, Artèmis, Nordic Battlegroup.

Innehållsförteckning

1	Europeiseringen av Försvarsmakten	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	2
1.2	Varför studera Försvarsmakten och ESFP?	2
1.3	Avgränsningar och disposition.....	3
2	Teoretiskt ramverk	4
2.1	Europeisering	4
2.2	Norm, institution och identitet	5
2.3	Översättningen av normer	6
2.3.1	Socialisering och lärande	6
2.3.2	Rätt men inte rationellt?	7
2.4	En historiesyn på förändring	8
2.5	Metod och material.....	9
3	Europeisering i tre akter	11
3.1	Bestående vanor 1989-1999	11
3.2	Europeiska impulser 1999-2003.....	14
3.3	Vägskalet 2003 och därefter.....	16
3.3.1	En europeisk syn på hot och säkerhet	16
3.3.2	Reformbehov från ovan.....	18
3.3.3	Europeiska insatser.....	20
3.3.4	Battlegroupkonceptet	21
4	När EU togs till folkhemsförsvaret.....	24
4.1	Europeiseringens inträde	24
4.2	Mekanismerna bakom europeiseringen.....	25
4.3	Europeisering som väg till ny raison d'être?.....	25
4.4	Om teorin och fortsatt forskning	26
4.5	Summering och utblick	27
5	Referenser	29
5.1	Litteratur.....	29

5.2	Officiella dokument.....	31
5.3	Intervjuer	31
5.4	Tal, nyhetsbrev och debattartiklar.....	32
5.5	Övrigt material	33

1 Europeiseringen av Försvarsmakten

Försvarsmakten genomgår sin största förändring på 100 till 500 år, beroende på vem man frågar (Syrén 2005-01-24; Moore 2007-05-10). Det räcker dock att se tio år bakåt i tiden för att märka en markant skillnad mellan det försvar som skulle hålla Sveriges gräns och den insatsstyrka som idag skall värna svenska och europeiska intressen i Afrika, Asien eller någon annan plats långt från riket. Från att ha varit uppbyggd kring att kunna ställa nästan en tiondel av Sveriges befolkning under vapen är det idag några tusen anställda män och kvinnor som tillsammans med europeiska kollegor är beredda att med kort varsel sättas in i strid.

Försvarsmakten är en byråkrati som under ett halvt sekel byggt upp tydliga uppfattningar om hot och hur dessa skall mötas. Det kalla krigets slut kom att utmana traditionella uppfattningar om vad Sveriges försvar skall göra och hur det organiseras bäst. Resultatet är anmärkningsvärt: Sverige är ett av få länder som deltagit i samtliga militära operationer som EU genomfört inom ramen för sin unga säkerhets- och försvarspolitik (Bailes et al 2006:10). Vidare är Sverige ansvarigt för en snabbinsatsstyrka som skall stå till EU:s förfogande, något som ställer Sverige i sällskap med stater som Frankrike, Spanien och Tyskland (Lindström 2007:88). Dessutom ingår Sverige i ett exklusivt nätverk av stater som på EU-nivå samarbetar inom underrättelseområdet (Müller-Wille 2004:29).

Det är alltså en stor förändring som skett – och sker – hos en relativt ny EU-medlem med stort stöd för den traditionella alliansfriheten (Wedin 2006:141f) och det mest intressanta är att förändringen tycks ha skett så plötsligt, efter en tids sökande och orienterande. Att förklara denna förändring är uppgiften för den här uppsatsen.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med den här framställningen är att undersöka *förändringen* av Försvarsmakten betraktad som en *europisering*. För att kunna förklara *hur* europeiseringen har gått till måste först klarläggas *att* en sådan har skett (Jfr Strömvik 2005:22). Med detta sagt kommer följande frågor att sökas svar på.

På vilket sätt har Försvarsmakten europeiserats och hur kan europeiseringen förklaras?

I den mån uppsatsen kan betraktas som en pilotstudie är ett vidare syfte att föreslå framtida forskningsuppgifter.

1.2 Varför studera Försvarsmakten och ESFP?

EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik (GUSP) och den europeiska säkerhets- och försvarspolitik (ESFP) är trots sin relativa ungdom ett vida uppmärksammat fenomen, bland annat i flera aktuella skandinaviska avhandlingar. Maria Strömvik (2005) undersöker hur GUSP har utvecklats som en konsekvens av behovet att balansera amerikanskt inflytande i världspolitiken. Att EU tog sina första gemensamma och banbrytande militära steg under året då splittringen över den USA-ledda inmarschen i Irak var som störst kan förklaras på det sättet.

De nordiska länderna exemplifierar trots sina geografiska och historiska likheter olika relationer till ESFP, relationer som Bailes et al (2006) ser närmare på. Sverige betraktas utifrån sin historia som alliansfri stat, men med ett starkt engagemang för ESFP. Pernille Rieker (2003) behandlar specifikt hur de nordiska ländernas säkerhetsidentitet har påverkats av den framväxande europeiska säkerhetsidentiteten. Rieker konstaterar att Sverige är det nordiska land vars säkerhetsidentitet i störst utsträckning har europeiserats genom socialisering, och därigenom har institutionaliserat en uppsättning nya idéer eller normer (Rieker 2003:263).

En av få – om inte den enda – studien av hur den svenska försvarspolitik har europeiserats är Arita Erikssons avhandling (2006). Eriksson kastar ljus på hur länkar mellan europeisk och nationell nivå har etablerats i det hon kallar problem, deltagare och lösningar. Eriksson berör många aspekter av hur nationell politik och administration påverkats av ESFP men bara kort de specifika implikationerna för Försvarsmakten.

När det gäller ett särskilt område inom ESFP och de nationella byråkratier som verkar inom det lämnar Malena Britz (2005) ett bidrag. I sin studie av hur

försvarsindustripolitiken har europeiserats belyser hon bland annat hur Försvarets materielverk har förändrats, delvis på grund av europeiseringen och de normer som den har medfört.

Något som samtliga verk i detta tvärsnitt av ESFP-litteraturen har gemensamt är att de – mer eller mindre explicit – ägnar sig åt förklara förändring på olika nivåer. Forskarvärlden tycks vara överens om att inte bara EU utan även Sverige är *sui generis*, åtminstone i säkerhets- och försvarspolitiska sammanhang, och därför värt att uppmärksammas i en studie.

Hur ser då utövaren av den militära maktens relation till ESFP ut? Forskningen har inte rört frågan specifikt medan pressen har ägnat viss uppmärksamhet åt den. Implikationerna av ESFP för Försvarmakten är alltså ett tomrum i litteraturen som den här uppsatsen skall fylla.

1.3 Avgränsningar och disposition

Det är Försvarmakten som är i fokus för den här studien, det vill säga den byråkratiska nivån i försvarspolitiken. Att i viss mån beröra den politiska nivån i form av Förvarsdepartementet låter sig dock knappast undvikas. Tyngdpunkten är tiden då "EU blev operativt", det vill säga 2003 (Strömvik 2005:206ff) och därefter. För att se förändringen kommer tiden efter det kalla kriget att studeras. En viktig avgränsning är – som kommer att framgå nedan – att förändringen studeras på ett abstrakt plan. Därför kommer läsaren inte att konfronteras med detaljerade beskrivningar av organisatoriska förändringar, militär förmåga och liknande.

Uppsatsens disposition är som följer: i avsnitt två konstrueras ett teoretiskt ramverk, det ville säga en beskrivning av de teoretiska definitioner som används samt av de verktyg som möjliggör studiet av fenomenet i fråga. Avsnitt tre ägnas åt att se på hur Försvarmakten har reagerat – eller inte har reagerat – på skeenden som intuitivt kunnat bidra till europeisering. Analytiskt presenteras detta i tre faser. I avsnitt fyra diskuteras slutligen på vilket sätt Försvarmakten har europeiserats och vilka mekanismer som kan förklara europeiseringen. Vidare utvärderas den använda teoretiska ramen och läsaren ges förslag på fortsatta forskningsuppgifter.

2 Teoretiskt ramverk

Frågan varför förändringen i Försvarsmaktens identitet och normer skall studeras är berättigad. Ty är det inte så att en byråkrati helt enkelt utför de uppgifter som lagstiftaren beslutar om? Neoinstitutionalismen är den vetenskapliga verktygslåda som till skillnad från den klassiska institutionalismen betraktar institutioner som något annat än enbart formella regler och procedurer (Lowndes 2002:90f). Normer kan vara sådana institutioner och det är de som studeras (Britz 2004:32-37).

I studiet av internationell politik är subtila och något svårfångade fenomen som normer framför allt förknippade med den socialkonstruktivistiska traditionen (Checkel 1998:84f). Ett exempel är Riekers förutnämnda avhandling, ett annat Björkdahls (2005) studie av hur EU som normativ makt påverkar Makedonien.

Ett teoretiskt ramverk kommer eklektiskt att konstrueras med vilket förståelse av europeiseringen av Försvarsmakten skall åstadkommas. Flera begrepp måste inledningsvis förklaras. Först ut är europeisering.

2.1 Europeisering

Den process som antas ligga bakom förändringen som tecknats ovan är en process av europeisering. Samtidigt är också europeisering resultatet av processen, det vill säga europeiseringen av en organisation leder till en europeiserad organisation.

Begreppet kan fyllas med många olika innebörder. Några exempel är europeisering som exporten av europeiska normer till andra delar av världen, europeisk integration, utvecklingen av ett särskilt politiskt system och inhemsk anpassning utifrån europeiska krav (Rieker 2003:23f). Rieker själv hämtar sin definition ur den sista kategorin och säger att europeiseringen är det inflytande som den politiska integrationen utövar på den nationella nivån (Ibid.). Britz går en snarlik väg: "Europeanization occurs when changes take place in domestic policy either as a result of European integration, or to facilitate (or make possible) European integration" (Britz 2004:2). Den här uppsatsen delar Riekers och Britz syn på europeisering. Med nationell avses dock inte bara staten, utan också aktörer inom den. En annan intressant tanke som följer med under resan är att europeisering kan betraktas från ett nedifrånperspektiv där den nationella nivån påverkar *sig själv genom* den europeiska nivån (Eriksson 2006:48). Detta kan vara relevant givet det aktörsfokus den här uppsatsen har.

Vän av ordning invänder att det i själva verket är fråga om en EUisering. Det är förstås alldeles riktigt, då det är ett politikområde inom EU som studeras. Icke desto mindre används det i litteraturen vedertagna begreppet europeisering.

Redan här är det viktigt att nämna att det inte går att utesluta internationalisering som en bakomliggande variabel till europeiseringen. Även om Eriksson skriver att Sverige på grund av sitt utanförskap från NATO kan antas vara fri från influenser från försvarsalliansens integration (Eriksson 2006:11) har Försvarsmakten trots allt deltagit i NATO-operationer och övningar. Ambitionen är att isolera europeiseringen och enbart se på de nationella åtgärder som är en följd av samarbete på EU-nivå. Gränsdragningsproblematiken mellan internationalisering och europeisering kommer att återkommas till.

Men vad innebär europeisering något mer konkret i det aktuella fallet? Här behandlas europeisering som översättningen av *normer* som finns på den europeiska nivån. Normer, institutioner och i viss mån identitet är begrepp som förtjänar viss förklaring.

2.2 Norm, institution och identitet

Med norm avses en idé med ett budskap om hur något bör vara (Britz 2004:34). I EU-sammanhang är till exempel respekt för mänskliga rättigheter, frihet och demokrati normer (Björkdahl 2005:261f). En norm kan vara mer eller mindre institutionaliserad. Med andra ord innebär institutionalisering att något blir inbäddat hos aktören, något som till olika grad tas för givet (Britz 2004:33f). En norm kan institutionaliseras till sådan grad att den blir en del av aktörens identitet (Britz 2004:32-37). Identitet kan beteckna den kollektiva uppfattning en grupp har om egenskaper de delar och att de ingår i en gemenskap. Ett gemensamt förhållande till dem som står utanför gruppen ingår också som en komponent i identitet (Britz 2004:36f; Rieker 2003:19). Att klarlägga Försvarsmaktens identitet kräver djupare granskning än den här uppsatsen har utrymme. Det kan också ifrågasättas huruvida den korta tidsrymd som studeras är tillräcklig för att en identitetsförändring kan ha ägt rum. I stället är det institutionaliseringen av normer, det vill säga hur en norm blir en institution i sig som är intressant. Ivar Ekman använder begreppet *raison d'être* i samband med Försvarsmaktens förändring (Ekman 2006). Begreppet kan översättas som existensmening och används här för att beteckna de institutioner som Försvarsmakten orienterar sin verksamhet efter. Huruvida det överensstämmer med organisationens identitet lämnas som en öppen fråga och kan möjligen först besvaras med längre distans till de faktorer som här argumenteras har åstadkommit förändringen.

Europeisering sker inte av sig självt. Normer översätts och institutionaliseras genom särskilda mekanismer. Den som studeras här är socialisering.

2.3 Översättningen av normer

2.3.1 Socialisering och lärande

Enligt Hall och Taylor är en central fråga för neoinstitutionalisten hur institutioner formar sociala och politiska skeenden (1998:959). Den process genom vilken aktörer inkluderas i en gemenskaps normer, värderingar och sociala skeenden kallas socialisering (Checkel 2005:804). Begreppet innebär från det aktörsperspektiv som anläggs här att aktörer omfamnar normer för att det är det rätta att göra. Det kallas *logic of appropriateness* och är hämtat ur den sociologiska institutionalismen (Checkels 2005:804; Britz 2004:37; Hall & Taylor 1996:16f). Resonemanget kan appliceras på individer eller stater (Checkel 2005:803) men en medelväg är möjlig där en organisation antas ha socialiserats. En organisation har utrymme att välja vilka normer den skall följa och hur de skall tolkas (Britz 2004:34). Men vad är i så fall det *rätta* vid valet bakom översättningen av en norm? Sociologiska institutionalister menar att en organisations stabilitet och legitimitet, och inte enbart nyttomaximerande skäl kan ligga bakom acceptansen av en ny norm. Genom paktiskt resonerande snarare än rationellt handlande – som kan argumenteras vara socialt konstruerat i sig självt – översätts normer (Hall & Taylor 1996:14-16; Lowndes 2002:105).

Socialisering kan också betyda något konkret, att individer interagerar i till exempel europeiska forum och därigenom genomgår en förändring (Checkel 2005:807f). Checkel sammanfattar det så här: ”[i]nternational institutions are social environments; participating in them may socialize states and state agents” (2005:815). Duke och Vanhoonacker visar att EU:s militärkommitté och stab är forum där socialisering och det de kallar för *brusselization* sker (2006:171f).

Ytterligare en aspekt kopplad till socialisering kan nämnas, lärandeprocesser. Lärande innebär att en beslutsfattare på grund av tidigare erfarenheter ändrar sitt beteende (Levy 1994:382f). Organisationer kan inte, enligt Levy, genomgå lärandeprocesser. I stället är det individer inom organisation som lär sig och formar sin organisation därefter (1994:287f). Synsättet är användbart som en form av det Checkel kallar uppifrånsocialisering och *social learning*. Det innebär att aktörens ledarskikt socialiseras av internationella normer (Checkel 1998:88). Ledarskiktet utgör gränssytan mellan aktören och strukturen. Ett exempel på dessa mekanismer är när Checkel kommer fram till att lärandemekanismer hos centrala beslutsfattare och medverkan i europeiska nätverk är närvarande vid förändringen av den tyska inställningen till dubbelt medborgarskap (1998:99-104).

I huvudsak betraktas här socialisering som något större, mer abstrakt och svårpåtagligt. Det lämnas som en öppen fråga huruvida konkret socialisering i forum och lärandeprocesser kan ha varit aktiva i europeiseringen av Försvarsmakten.

Genom socialisering översätts normer mellan aktören och strukturen. En distinktion kan göras mellan normexportör och normimportör. Björkdahl (2005) visar i sin studie av hur översättningen av normer från EU till Makedonien har skett, och tar upp såväl importörens som exportörens roll. Distinktionen accentuerar förhållandet mellan aktör och struktur, som mycket väl skulle kräva en uppsats i sig själv för utredning. Somliga skolor och författare lägger fokus på att det i första hand är strukturen som formar aktören, andra menar att aktören har stort inflytande över de val som görs och hur strukturen utformas och ytterligare andra ser förhållandet som dialektiskt (McAnulla 2002:74-78; Britz 2004:32f). Den här uppsatsen inser både strukturens och aktörens betydelse, men fokuserar på den ofta försummade aktören som normimportör (Jfr Checkel 1998:84-87; Björkdahl 2004:258). Importören antas ha valfrihet att översätta normerna i strukturen ”där ute” till ord och handling ”här nere” (Checkel 1998:84-87).

Aktören Försvarsmakten studeras som en enhet som i huvudsak talar med en röst. Det är myndighetschefen överbefälhavaren och andra centrala beslutsfattare som avses när begreppet Försvarsmakten används. Strukturen är det organisatoriska fält – som Britz kallar det – som aktören verkar inom (2004:33). I det här fallet handlar det om den europeiska säkerhets- och försvarspolitik. Gränsytan mellan aktör och struktur är ledarskiktet i en stat (här organisation), som väljer normer att översätta och genomför implementeringen. Resonemanget som har fört i det här avsnittet kan sammanfattas med hjälp av Checkel: “[a]gents, in the absence of obvious material incentives, acquire new values and interests from norms; their behavior, in turn, comes to be governed by new logics of appropriateness.” (1998:90).

Översättningen av normer för att det förefaller vara det rätta att göra är ett vagt påstående som kräver ytterligare diskussion.

2.3.2 Rätt men inte rationellt?

Neoinstitutionalismen är ingen enhetlig skola utan präglas tvärtom av stor mångfald. Hall och Taylor identifierar tre neoinstitutionalismer: rational choice, historisk institutionalism och sociologisk institutionalism (1996:5). Den huvudsakliga schismen – somliga skulle kalla den ontologisk – inom neoinstitutionalismen är mellan normativa inriktningar, som den sociologiska institutionalismen, och rational choice-institutionalismen (Lowndes 2002: 95f). Distinktionen mellan dessa två förtjänar att belysas i korthet. Det rör sig emellertid om idealtyper och gränserna är inte självklara.

Den sociologiska institutionalismen är normativ i betydelsen att den ägnar sig åt normer som påverkar aktören (Lowndes 2002:95). Grundantagandet i rational choice-institutionalismen är att aktören är nyttomaximerande och att handlandet sker enligt vissa preferensordningar (Hall & Taylor 1996:10-13; Lowndes 2002:95-97). Där den sociologiska institutionalismen fäster tilltro vid *appropriateness* är rational choice intresserad av en annan logik, *logic of consequences*. Enligt *logic of consequences* betar aktören sig på ett visst sätt för att det ger störst vinning för stunden. Konsekvenserna för att inte följa ett visst

beteende skulle vara mer kostsamma än att följa det. Enligt det här resonemanget kan en aktör utföra en viss handling utan att för den delen acceptera en norm i grunden (Checkel 2005:804f). Gränsen mellan skolorna är flytande. Checkel menar till exempel att båda logikerna är del av samma socialiseringsprocess och att varje logik bara är ett steg i internaliseringen av en norm (2005:801-806). Goldmann medger distinktionen men anför att en blandning förekommer där *logic of appropriateness* är mer öppen för influenser från *logic of consequences* än tvärtom (Goldmann 2005:39-41). Den senare kan ses som inskränkt i sin bild av världen och människans handlande medan den förra är mer öppen för impulser och betonar identitet men förnekar inte intressen (Ibid.).

Säkerhetspolitiska handlingar kan till exempel motiveras med att det är det rätta för världsfreden, men i själva verket också är rationella för den nationella säkerheten (Goldmann 2005:42). Är det inte rationellt att söka legitimitet eller att inkorporera de normer som tycks vara de rätta? Skillnaden ligger i att *logic of appropriateness* ser förändringen som något djupare än ytlig och strategisk anpassning.

En sista komponent måste tillföras ramverket innan det är dags för själva studien: en förklaring på varför normimport sker vid ett visst tillfälle.

2.4 En historiesyn på förändring

Den historiska institutionalismen bidrar med ett tidsperspektiv på förändringar. Denna skola saknar själv verktyg som kan användas för att hitta och mäta orsakerna till en förändring och bör kombineras med andra vinklar ur institutionalismen (Hall & Taylor 1996:17).

När en norm har institutionaliserats kan resultatet bli en *path dependency*, det vill säga en upptrampad stig från vilken inga eller ringa avvikelser görs. En sådan kommer till stånd genom en *critical juncture*, ett kritiskt vägskäl där en ny väg väljs eller den gamla stärks ytterligare (Capoccia & Keleman 2006:2,26). Som en utveckling av *path dependency* kan Goldmanns administrativa stabilisatorer nämnas, det vill säga att byråkratisk tröghet byggande på invanda mönster förhindrar en förändring, på gott och ont (Goldmann 1986:54f).

Ett kritiskt vägskäl kännetecknas av att möjligheterna för en aktör att genomföra en förändring är större än tidigare och att det fattade beslutet får större konsekvenser än det hade fått i annat fall (Capoccia & Keleman 2006:3). Vägskälet är en relativt kort tidsperiod då flera strukturella och aktörsbundna faktorer kan sammanfalla (Capoccia & Keleman 2006:3). Ett exempel på ett kritiskt vägskäl i utvecklingen av ESFP är mötet mellan Frankrikes president Chirac och Storbritanniens premiärminister Blair i St Malo om att förbättra Europas militära förmåga betraktas som ett viktigt steg för att accelerera utvecklingen mot ESFP (Jfr Andersson 2006:12).

Den historiska institutionalismen lämnar stort utrymme åt aktören och är därför lämpligt vid studiet av en normimportör (Capoccia & Keleman 2006:5f). Detta gäller åtminstone för en begränsad period, under längre vägskäl ökar

sannolikheten att strukturella betingelser växer fram som begränsar aktörens handlingsfrihet (Ibid.).

Ramen för forskningsuppgiften kan sammanfattas enligt följande. en norm är en idé inom ESFP om hur nationella förhållanden bör vara. Försvarmakten har handlingsfrihet att importera dessa strukturella normer och översättningen sker genom socialiseringsprocesser. Möjligheten till förändring är störst i ett kritiskt vägskäl där Försvarmaktens beslutsfattare kan importera normer. Normerna kan institutionaliseras i varierande utsträckning. Detta förlopp kallas europeisering.

2.5 Metod och material

Som antydde i inledningen brukar säkerhetspolitiska fallstudier av Sverige betecknas som avgörande eller minst sannolika fall, med hänsyn till den svårföränderliga säkerhetspolitiska modell som Sverige sägs representera (Britz 2004:44; Eriksson 2006:10f;). Det kontraintuitiva och därför intressanta ligger i att Försvarmakten ändå blivit en aktiv del av ESFP.

Målet med en studie som den nu föreliggande är inte nödvändigtvis att kunna säga något om andra fall än det som undersöks (Jfr Rieker 2003:30). Fallstudiens förespråkare skulle möjligen hävda att kausalitet teoretiskt kan upptäckas och resultatet appliceras på ett nytt fall och på så vis stegvis öka förklaringskraften för det studerade (Britz 2004:44). Oftare tillskrivs fallstudiemetoden dock att det inte går – eller åtminstone är svårt – att dra generella slutsatser om orsak och verkan (Esaiasson et al 2005:119f; Lundquist 1993:104f). Fallstudiens styrka är i stället möjligheten att komma nära det specifika problemet i fråga och belysa många aspekter av det. Vidare kan den bidra till att utveckla teori som i ett nästa led kan prövas. Esaiasson et al kallar förvisso fallstudien för en teoriprovande forskningsdesign, men Britz argumenterar för att fallstudier i ett område under konstruktion, som europeisering är, är lämpliga för teoriutveckling (Britz 2004:44). Det specifika är i centrum för den här uppsatsen, snarare än det generella.

För att komma nära det specifika används processpåring, som flera författare har nyttjat vid liknande studier (Se t.ex. Checkel 1998:93; Rieker 2003:31f). Tekniken innebär att europeiseringen genom triangulering kartläggs så noggrant som möjligt (Esaiasson et al 2005: 142; Checkels 2005:817). Det kan liknas vid ett pusselläggande där bitarna utgörs av bland annat officiella dokument, sekundärlitteratur, tidningsartiklar och intervjuer.

De normer som antas ha översatts operationaliseras här som idéer uttryckta i ESFP-dokument med ett bör-budskap relevant för Försvarmakten. Det innebär normer om hur hot skall mötas genom militära anpassningar. Översättningen operationaliseras som uttryck i Försvarmaktens – främst överbefälhavarens – tal, artiklar och uttalanden. Även Försvarmaktens deltagande i ESFP-aktiviteter tjänar som indikatorer.

Intervjuer av tre personer med god insyn i Försvarmakten har genomförts; Försvarmaktens utvecklingschef, chefen för den nordiska snabbinsatsstyrkan och

en politiskt sakkunnig vid Försvarsdepartementet. Intervjuerna är ett komplement till annan forskning och tillåter en blick in i organisationen (Esaiasson et al 2005:284). Intervjuerna är få till antalet men öppnar för intressanta nyanser som inte går att se vare sig i litteratur eller i officiella dokument.

Flera författare har gjort noggranna analyser av den svenska försvarspolitik sedan Berlinmurens fall. Denna sekundärlitteratur, som bland annat består av granskningar av försvarsbesluten, kommer främst att användas i syfte att beskriva den normativa bakgrunden, det vill säga det som antas ha förändrats.

Tre varnande fingrar måste höjas avseende källkritik. För det första att officiella uttalanden inte är objektiva utan bär individens eller organisations idé vilket förstås ställer krav på kritisk läsning och objektiv återgivning (Esaiasson et al 2005:249). För det andra att inte allt studerat primärmaterial kan återges här utan endast ett representativt urval, vilket ger författaren stort ett viktigt ansvar. För det tredje – och viktigt ur validitetssynpunkt – att risken finns att uttryck för europeisering inte behöver innebära en förändring bortom alla tvivel. Som anfördes ovan kan antas att aktörer ytligt översätter normer men inte inkorporerar dem. Det är således en utmaning att hitta starka indikatorer på djupgående översättning av normer och institutionalisering av dem.

3 Europeisering i tre akter

Europeisering i form av översättning av ESFP-normer torde inte kunnat ha skett före ESFP:s tillkomst. Att belysa perioden som föregick ESFP:s uppkomst är dock viktigt för förståelsen av de senare skeendena.

Europeiseringen av Försvarsmakten beskrivs i tre faser, där varje fas kan ses som ett kritiskt vägskäl. Det första inträffade när Berlinmuren föll och det kalla kriget tinade upp. Det följdes av en period där säkerhetspolitiken europeiserades men Försvarsmakten kännetecknades av en *path dependency*. Ett decennium senare tog den försvarspolitiska europeiseringen fart genom ett nytt kritiskt vägskäl, tillkomsten av ESFP som politikområde inom EU. Försvarsmakten var emellertid skeptisk till att ta till sig de nya normerna som ESFP medförde. Några år in i det nya millenniet tog slutligen europeiseringen av Försvarsmakten fart och normer översattes.

Inledningsvis skall dock några ord sägas om förutsättningarna för normöversättning i Försvarsmakten. Myndigheten leds av en överbefälhavare som ensamt, med stöd av en försvarsmaktsledning, kan fatta beslut för verksamheten (Information om Högkvarteret). Byråkratins självständighet är stor i försvarssektorn. I sin studie av demokratin i den svenska utrikespolitiken kommer Goldmann et al fram till att försvarsbyråkratien har stor makt över informationen, som tenderar att bli ensidig (1986:23f,163). I jämförelse med västeuropeiska motsvarigheter har Försvarsmakten stor autonomi att mellan försvarsbesluten utforma sin verksamhet (Eriksson 2006:83). För att knyta an till Checkels terminologi är alltså ingången för socialisering att söka hos toppbyråkraterna (Checkel 1998:88).

3.1 Bestående vanor 1989-1999

Det behöver knappast sägas att Berlinmurens fall innebar omvälvande förändringarna av det säkerhetspolitiska landskapet i Europa under 1990-talet, och nya förutsättningar för svensk säkerhets- och försvarspolitik¹. Från politiskt håll gjordes relativt tidigt en revidering av den säkerhetspolitiska situationen, som kan

¹Säkerhetspolitik är en "[...]sammanfattande benämning på de åtgärder ett lands regering vidtar mot yttre hot" (Nationalencyklopedin 2007a) och försvarspolitik ett "[...]samlingsbegrepp för de politiska beslut som rör utformningen av såväl militära som civila delar av ett nationellt eller multinationellt försvar" (Nationalencyklopedin 2007b). Försvarspolitik används här för att beteckna implikationerna för Försvarsmakten.

sammanfattas som försiktigt reformerande. Med andra ord söktes en anpassning till nya omvärldsbetingelser samtidigt som man politiskt inte ville dra för djärva slutsatser av de för stunden förändrade hotet (Försvarsberedningen 1995:71).

Bakgrunden till den stora strukturella förändring som det tidiga 90-talet innebar är den svenska alliansfriheten. Efter andra världskriget slog Sverige till skillnad från Norge och Danmark samt det av Sovjetunionen begränsade Finland in en alliansfri väg syftande till neutralitet i krig (Bailes et al 2006:3-7). Hotet sågs som ett storkrig mellan öst- och västblocken. Det är dock ingen hemlighet att faran ansågs komma från öst, närmare bestämt i form ett sovjetiskt angrepp (Eriksson 2006:80-85; Wedin 2006:142). En aspekt som är kopplad till hur stormaktspolitiken hanterades är Sveriges ställning som liten men medlande makt i världspolitiken (Väyrynen 2006:228f; Eriksson 2006:81; Rieker 2003:108).

Lösningen på invasionshotet var en alliansfrihets- och neutralitetspolitik med rötter i Karl den XVI Johans tidiga 1800-tal (Rieker 2003:106). Alliansfriheten stod robust emot ett EG-medlemskap och inte heller ubåtsincidenter med spända relationer till Sovjetunionen som följt ändrade den (Rieker 2003:106-108). Neutralitetspolitiken som hinder för ökad europeisk integration var vid ingången av 1990-talet fortfarande levande (Ibid.).

Det var den sovjetiska invasionen som var tongivande för Försvarsmaktens planering och självbild. Invasionsförsvaret var sammanfattningsvis Försvarsmaktens *raison d'être* (Ekman 2006). Alliansfriheten krävde ett trovärdigt och robust försvar och Sverige byggde upp en ”en av världens, relativt sett, mest imponerande krigsmakter” (Ekman 2006). Så sent som mitten av 1990-talet kunde (teoretiskt) 800 000 personer mobiliseras genom totalförsvarsplikten (Ekman 2006; Wedin 2006:142f). Folkförsvaret gavs materiell kraft genom en självförsörjande försvarsindustri och utvecklingen av avancerade materielsystem (Eriksson 2006:82; Rieker 2003:106).

Från denna bakgrund europeiserades den svenska säkerhetsidentiteten enligt Rieker efter det kalla kriget och gick från neutralitet och territorialförsvar till ”*europeanism*” och krishantering (Rieker 2003:124). Invändningen att det under 1990-talet rörde sig om en *internationalisering* snarare än en *europeisering* bemöter Rieker med att det var EU som var den drivande motorn i den säkerhetspolitiska identitetsförändringen, och NATO mer ett verktyg (Rieker 2003:120f). EU betraktades som något säkerhetsbringande i sig själv; det talas i svenska försvarspropositioner och den tvärparlamentariska försvarsberedningen om EU som säkerhetsgivande genom sin blotta existens, det vill säga genom sin utvidgning och inkludering av nya medlemmar. Så benämns EU-medlemskapet i 1995 års försvarsproposition som den viktigaste förändringen i Sveriges internationella relationer (Eriksson 2006:137f). Denna tanke gick i realiteten försvarspolitiken tämligen spårlöst förbi, åtminstone för stunden (Eriksson 2006:132f). Europeiseringen av försvarspolitiken och anpassningen av Försvarsmakten lät dröja på sig under 1990-talet. Den invanda stig som svensk försvarspolitik följde tycks enligt Eriksson har varit det etablerade hotet (Eriksson 2006:84, 118). I synnerhet Försvarsmaktens egen uppfattning om gamla lösningar på gamla hot stod närmast orubbliga mot de omvälvande händelserna runt 1990 (Eriksson 2006: 83f). Vissa steg mot en öppnare attityd till försvarssamarbete togs

dock. Regeringen var mer benägen att delta med svenskt trupp under 1990-talet än man hade varit tidigare, möjligen för att demonstrera en västlig orientering (Eriksson 2006:85). Lösningar för uppgifter som internationell krishantering söktes i nära samarbete med NATO genom inträdet i dess samverkansforum Partnerskap för fred (PFF) 1994 och planeringsverktyget Planning and Review Process (PARP) 1995. Sverige valde också att delta i den NATO-ledda operationen i Bosnien (Rieker 2003:118-121).

Trots ökat internationellt samarbete på krishanteringsområdet var det dock först sent som invasionshotet avfärdades och omställningen av Försvarsmakten från invasionsförsvar till krishanteringsförsvar inleddes (Rieker 2003:118, Eriksson 2006:118). Enligt Ekman drabbades Försvarsmakten av förvirring när det sovjetiska hotet försvann, en förvirring som han tillskriver byråkraterna snarare än politikerna (2006). Folkpartistiske försvarspolitikern Allan Widman lägger skulden för trögheten i anpassningen på såväl byråkrater som politiker. Angående den militära språkutbildningens fortsatta Rysslandfokus efter det kalla kriget sade han:

”[j]ag [fick] intrycket att varken [dåvarande försvarsminister Leni Björklund] eller Försvarsmakten hade funderat så mycket på det här. Det var 'business as usual' ”, (Wiklund 2007)

Nuvarande överbefälhavaren Håkan Syrén har också konstaterat att det i kritiska vägskålet 1989 togs en för långsam väg från det kalla krigets krav (2006a:3) och att:

”[d]et tog av olika skäl nästan ett decennium innan vi i Sverige fullt ut vågade dra långsiktiga säkerhetspolitiska slutsatser av förändringar i vår omvärld. Det har tagit längre tid än det borde ha gjort” (2004:12).

Den kvalitativa förändring som skulle genomföras i det nya säkerhetspolitiska läget betraktar Syrén i efterhand som otillräcklig (2005b:2). Han har talat om att det är tankemönster och gamla attityder som ligger bakom trögheten (2004b:7).

En annan stabilisator som skapade en viss tröghet och förhindrade reform var materiel frågan. Upphandlingen av försvarsmateriel går ofta tillbaka till kalla krigets tid och saknar relevans för dagens försvar (Ekman 2006; Wedin 2006:143). Närmare 50 procent av den svenska försvarsbudgeten går än idag till försvarsmateriel och många inköp är upphandlade under det kalla kriget men också efter murens fall gjordes större inköp som inte är direkt användbara för den nya typen av insatser Försvarsmakten deltar i (Ekman 2006). Bindningen till långsiktiga avtal som materielanskaffningen har också de kritiserats av Syrén (2004:37f). Ett exempel på ett stabiliserande materielinköp är de sovjetiska stridsfordon som köptes i mitten av 1990-talet men som inte är relevanta för det försvar som nu byggs upp (Fokus 2006:31)

Vid 1990-talets slut konfronterades de gamla vanorna med nya förutsättningar när EU tog ett stort kliv ut i världspolitiken.

3.2 Europeiska impulser 1999-2003

Vid europeiska rådets toppmöte i Köln i juni 1999 lades grunden för ESFP som en del av den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken (GUSP) med ambitionen att utveckla gemensamma förmågor för krishantering (Andersson 2006:11-13). Tio år efter Berlinmurens fall ställdes alltså försvarspolitiker- och byråkrater inför ett nytt kritiskt vägskäl – i Tyskland – att förhålla sig till.

Tanken att stärka GUSP med vassa verktyg var dock på inget sätt ny. Sverige hade tillsammans med Finland redan 1997 visat ett engagemang för ESFP:s framtida uppgifter när man tog initiativ till att inkludera de så kallade Petersberguppgifterna i Amsterdamfördraget (Rieker 2003:114). Uppgifterna utarbetades ursprungligen av Västeuropeiska unionen och omfattar humanitära uppgifter, fredsbevarande insatser och användande av militära styrkor för krishantering (Müller-Hansen 2005:6f). Vid toppmötet i Helsingfors 1999 kom unionens ledare överens om *Helsinki Headline Goal* (HHG), kapacitetsmål för att kunna lösa Petersberguppgifterna i hela sin bredd år 2003. Utvecklingen fortsatte med upprättandet av formella strukturer för ESFP, som försvarschefernas militärkommitté (EUMC) och rådets militära stab (EUMS) (Andersson 2006:13f). Andra åtgärder som vidtogs för att stärka ESFP var upprättande av försvarsmateriel- och planeringsbyrån EDA² 2002 och av olika arbetsgrupper för översynen av den samlade europeiska förmågan för till exempelvis strategiska lufttransporter (Eriksson 2006:182f).

Om det fram till 1999 var säkerhetspolitiken i stort som hade europeiserats var det i samband med ESFP dags för svensk försvarspolitik att välkomna Europa. Politiskt togs ökat samarbete emot, samtidigt som omfattande militära konsekvenser lät dröja på sig. Toppmötet i Köln avspeglades i 1999 års försvarsproposition genom att den tidigare betoningen på VEU försköts till EU (Eriksson 2006:147). Propositionen gjorde upp med invasionsförsvaret och banade vägen för en förändring av Försvarsmakten. Eriksson menar emellertid att det inte var fråga om någon explicit europeisering av den militära aspekten i vare sig 1999 eller 2001 års försvarspropositioner (Eriksson 2006:120f). Över huvud taget förde ESFP en undanskymd tillvaro utanför regeringskansliet; före 2002 kom Riksdagens försvarsutskott inte i kontakt med ESFP (Eriksson 2006:93f).

Försvarsmakten visade en sval attityd mot ESFP, eller kanske snarare en oförståelse för betydelsen av en omfattande reformering av Försvarsmakten generellt. Myndighetens årsredovisningar ger upplysningar om detta. I redovisningarna för åren 2001 och 2002 lyser EU med sin frånvaro, förutom ett kort omnämnande om EU som en av flera organisationer med multinationella militära styrkeregister (Försvarsmakten 2002:17; Försvarsmakten 2003:4). HHG

² European Defence Agency, EDA, upprättades 2004 för samarbete inom bland annat försvarskapacitet, forskning, utveckling och anskaffning (Eriksson 2006:183).

kom att beröra Försvarsmakten direkt då specifika förband skulle anmälas beredda för insatser. Dess konsekvenser underskattades av Försvarsmakten. Bidragen till styrkorna bestod av befintliga nationella förband och var inte explicit vigda åt EU-insatser (Eriksson 2006:125).

EU-frågor hanterades runt år 2000 som ett särskilt område, inte som en angelägenhet för hela verksamheten och frågorna var inte prioriterade. Dessutom fanns det friktioner i ansvarsfördelningen mellan Försvarsmakten och Försvarsdepartementet (Eriksson 2006:101-105).

Under det svenska ordförandeskapet för EU 2001 gjordes ansträngningar inom krishanteringsområdet, främst avseende den civila komponenten (Eriksson 2006:107). Försvarsmaktens utvecklingschef Michael Moore anser emellertid att det svenska ordförandeskapet var viktigt också för Försvarsmakten (Intervju Moore). Dåvarande överbefälhavare Johan Hederstedt argumenterade också för betydelsen av ordförandeskapet och betecknade de förändringar som ESFP medförde som historiska (2000). Myndigheten drog ett antal lärdomar av det halvåret som kan ha bidragit till en viss öppning gentemot EU och ESFP (Eriksson 2006:107). Det var dock halvhjärtade ansatser, så sent som 2003 ansåg Försvarsdepartementet att Försvarsmakten fortfarande inte omfamnade EU-frågor utan såg det som något som bara hanteras i nödvändigaste fall (Eriksson 2006:105).

Det skulle kunna antas att officerares ökade direktkontakter med europeiska kollegor i EUMS och arbetsgrupperna kunde ha en europeiserande effekt även i högkvarterets korridorer i Stockholm. Kommendör Lars Wedin, en av de första svenskarna på plats i EUMS, beskriver dock ett stort ointresse från Försvarsmaktens sida för vad som skedde i Bryssel (Wedin 2003:150). Enligt Eriksson var delar av försvarsmaktsledningen också skeptiska mot upprättandet av EDA av rädsla för att förlora inflytande över försvarsmaterielprocessen. Att man däremot tog initiativ till att delta i bland annat arbetsgruppen för strategiska lufttransporter har tolkats som ett sätt att försäkra sig om inflytande, snarare än väckt känsla av europeiskhet (Eriksson 2006:183).

Sammanfattningsvis handlade det alltså om en kylig inställning till ESFP inom myndigheten. Men samma år som EU-frågor fortfarande hade låg prioritet skedde något vars konsekvenser kom att bli stora.

3.3 Vägskälet 2003 och därefter

”[I]n retrospect, 2003 will be seen as a crucial year in the remarkably rapid implementation of the European Union’s security and defence policy” (Solana 2003 citerad i Strömvik 2005:235).

Javier Solanas³ uttalande om betydelsen av året då EU blev operativt (Strömvik 2005:205) kan också användas för att markera punkten då europeiseringen av Försvarsmakten accelererade. Ett antal händelser under åren 2003 och 2004 utgjorde strukturella förutsättningar i vilka aktören Försvarsmakten grep tag i tillfället att genomföra anstående förändringar. Dessa strukturella förutsättningar är för det första antagandet av ett antal centrala ESFP-dokument, för det andra genomförandet av EU:s första självständiga militära insats och för det tredje beslutet att bygga upp snabbinsatsstyrkor.

Det förtjänar att betonas igen: det finns institutionaliserade normer utanför den formella lagstiftningsproceduren, som kan avtäckas. Det skall i den andan nämnas att några av de kanske starkaste översättningarna av normer skedde före det försvarsbeslut som antogs i december 2004, vilket började europeisera Försvarsmaktens operativa förmåga (Eriksson 2006:133).

Dokumenterna inom ESFP betraktas som *soft law*, det vill säga icke-bindande dokument inom EU:s andra pelare. Därmed är det medlemsstaten som beslutar om utlovade styrkebidrag verkligen kommer att användas eller inte (Eriksson 2006:170). Med detta i åtanke är det dags att se på huruvida normerna har översatts av Försvarsmakten.

3.3.1 En europeisk syn på hot och säkerhet

I avsnitt 3.2 nämndes Försvarsmaktens årsredovisningar som exempel på att europeisering inte skett under 2000-talets första år. I årsredovisningen för 2003 uppmärksammades kort EU:s insats *Artémis* i Demokratiska republiken Kongo. I redovisningen för året därpå fick EU större utrymme:

”[v]årt åtagande inom EU innebär ett kvalitativt nytt steg i vår planering genom att politiskt bindande åtaganden gentemot andra länder nu blir en tung styrande parameter i vår nationella planering” (Försvarsmakten 2005: 6)

I årsredovisningen för 2005 står det att:

”[d]en internationella samverkan, främst inom ramen för Europeiska unionens krishanteringsförmåga, innebär att förmågan till väpnad strid på sikt förstärks.” (Försvarsmakten 2006: 8)

³ Javier Solana är Europeiska rådets generalsekreterare och höge representant för GUSP (Nationalencyklopedin 2007c)

Den senast publicerade, avseende 2006, är ännu tydligare. Den uppehåller sig mycket vid den nordiska snabbinsatsstyrkan och skall återkommas till längre fram.

Den europeiska säkerhetsstrategin (ESS) som antogs i december 2003 betecknas ofta som en milstolpe i ESFP och är det första gemensamma dokumentet som unionen antagit som liknar en nationell säkerhetsstrategi, som exempelvis den amerikanska (Andersson 2006: 15; Strömvik 2005:221,229). ESS innehåller en beskrivning av Europa i sin omvärld, beskriver de hot som är för handen och framför allt hur unionen skall möta dem. I strategin formulerades ”globala utmaningar och nyckelhot⁴” mot världsfreden och Europa (European Council 2003:2-6). De nya hoten och villkoren beskrivs i dokumentet som terrorism, spridning av massförstörelsevapen, staters kollaps, organiserad brottslighet och regionala konflikter medan idéer om kalla krigets invasionshot och självförsvar betraktas som förlegade (European Council 2003:6f; Andersson 2006:15). Tankegångarna är inte nya, men i ESS formaliserades de.

Det är tydligt att Försvarmakten, eller rättare sagt överbefälhavaren, accepterar den bild ESS tecknar. Överbefälhavare vid tillfället då strategin antogs var Johan Hederstedt. Angående ESS sade han:

”[g]enom Europeiska Unionen är vi fast knutna till ett brett spektrum av gemensamma utmaningar och uppgifter, vilka genom den just antagna europeiska säkerhetsstrategin fått en konkret form” (Hederstedt 2003b:31).

Hederstedt efterträddes av Håkan Syrén. Han är en flitig debattör och förmedlar ofta sin syn på Försvarmakten och svensk säkerhets- och försvarspolitik till sina anställda och den svenska befolkningen. I sin första debattartikel som nytillträdd överbefälhavare i januari 2004 nämnde han antagandet av ESS och under sitt tal i Sälen samma månad beskrev han den som en milstolpe (2004a; 2004b:7). Även fortsättningsvis har han hänvisat till ESS (”Det är inte vilket papper som helst”⁵).

Med hjälp av strategin har Syrén också gjort en koppling mellan den svenska och den europeiska säkerheten:

”Sveriges säkerhet är idag sammanlänkad med europeisk och global säkerhet. Säkerhetshoten är till stora delar gemensamma och har beskrivits på ett bra sätt i EU:s säkerhetsstrategi som antogs i december 2003” (Syrén 2006:35).

Denna koppling har genomgått en tydlig utveckling. År 2005 var europeiskt samarbete enligt Syrén ”viktigt för vår egen försvarsförmåga” (2005b:5). Han sade vidare att ”vi [bygger] fred och frihet genom aktivt deltagande i europeisk säkerhetspolitik” (2004a). År 2006 deklarerade han försiktigt att ”utrymmet för nationell försvarspolitik blir allt snävare” (2006a) och året därpå att nationell och

4 Författarens översättning.

5 Håkan Syrén under lanseringen av Försvarmaktens informationskampanj (Ekman 2006).

internationell säkerhet är samma säkerhet och att distinktionen däremellan inte längre är hållbar (2007a; 2007c).

Men ESS har inte bara inneburit normer i form av hotbilder utan också normer för hur Europa skall lösa utmaningarna världen står inför.

3.3.2 Reformbehov från ovan

Eriksson konstaterar att medlemsstaterna varit bättre på att formulera lösningar på problem än problemen i sig (Eriksson 2006:101,105). Redan i ESS uppmanas medlemsstaterna till att frivilligt [sic!] reformera de nationella försvarerna till flexibla och mobila insatsstyrkor samt att bättre samordna och använda gemensamma resurser (European Council 2003:12; Eriksson 2006:160). Drygt sex månader efter ESS antog Europeiska rådet *Headline Goal 2010* (HG 2010). Där säkerhetsstrategin ger visionära normer är de militära förmågekraven tydligare. Kärnan är förmågan att med kort varsel lämna bidrag till fredsinsatser i världen. Unionen skall, sägs det, kunna prestera bättre givet de samlade försvarsutgifterna. Den deklarerar vidare att medlemmarna förväntas åstadkomma hög interoperabilitet (European Council 2004:4). I HG 2010 konkretiserades också avsikterna i ESS till kapacitetsmål och bygger därmed också på HHG och inte minst de militära operationer som unionen hunnit genomföra sedan ESS antogs (Andersson 2006:17). Den beskriver EU:s verktyg för bland annat Petersberguppgifterna samt hur dessa skall katalogiseras och utvecklas (European Council 2004:5-8, Andersson 2006:10). Reformering av försvarerna skall inte bara gälla tekniska aspekter utan även subtilare normer som att ”enhetlighet i säkerhetskultur skall främjas”⁶ kan utläsas (European Council 2004:4).

Tidigare nämndes att invasionsförsvaret visade en stark överlevnadsvilja. Johan Hederstedt krävde före sin avgång att det inför det stundande försvarsbeslutet var dags att göra upp med det förgångna och genomföra nödvändiga reformer. Han förutspådde att ”[d]et framtida svenska insatsförsvaret kommer [...] bli allt mer europeiskt till sin struktur” (2003a:30).

Håkan Syrén tog sin företrädare på orden. Han såg ”[d]et framväxande europeiska samarbetet som ett centralt ingångsvärde för FM:s fortsatta ominriktning” (Syrén 2004a). De orden är talande för det aggregerade behovet av att genomföra nödvändiga och anstående reformer, och där ESFP:s krav på frivillig omställning var ett rättesnöre i tiden. Försvarsmaktens broschyr med aktuella uppgifter om myndigheten talar sitt tydliga språk angående EU:s roll i omställningen:

”De krav som följer av Sveriges medlemskap i EU är den främsta orsaken till Försvarsmaktens internationalisering” (Försvarsmakten 2007: 7).

⁶ Författarens översättning.

Citatet ovan lyfter relationen mellan europeisering och internationalisering till dager. Försvarmaktens utvecklingschef och tidigare militärrådgivare i försvarsdepartementet Michael Moore ser inte europeiseringen som en självständig företeelse, utan som en del av en övergripande internationalisering (Moore 2007). Han menar också att europeiseringen är ett sätt att *normalisera* verksamheten efter en ”idéfattig period” under 1990-talet då Sverige inte hade ett ”normalt fungerande försvar” (Moore 2007).

Internationalisering hänvisas understundom till av Syrén:

”[i]nternationaliseringen av Försvarmakten har skett på stor bredd [...] målet [har] varit att göra hela insatsförsvaret internationellt anpassat (interoperabelt)” (Syrén 2007:46).

Interoperabiliteten som HG 2010 och ESS manar till återfinns till synes också i översatt version hos Försvarmakten. Bland annat säger man sig vara ”mer NATO-interoperabelt än vissa NATO-stater” (Syrén 2006:52).

Det finns också en nationell dimension av europeiseringen. Syrén hävdade 2005 att:

”Försvarmaktens främsta intresse blir de närmaste åren att säkerställa de internationella insatsförbandens behov” (Syrén 2005a).

Eriksson skriver dock att uppbyggnaden av förmågor för internationella insatser tjänar som medel att förbättra Försvarmaktens operativa kapacitet även för traditionellt försvar av rikets territorium (Eriksson 2006:160). Bland annat i sin bok ”Både och – dubbla uppgifter och framtidens krav” resonerar Syrén i de banorna och menar att den nationella dimensionen är tätt förknippad med den utveckling som sker i samband med utvecklingen mot internationell förmåga (2007:46-54).

Så långt kan konstateras att europeiseringen har tjänat som ett medel för att göra något nytt inom Försvarmakten, något som har behövts genomföras sedan länge. Hur kan då genomförandet förklaras? Syrén framstår som mycket aktiv och viktig i genomförandet av reformeringen av Försvarmakten. Han argumenterar flitigt för att gamla rutiner och föreställningar måste ersättas och han har skrivit att Försvarmaktens personal men också Sveriges befolkning måste inse de ”krav som ställs av Europa” och att ”tankemönster måste brytas” (Syrén 2004a, 2004b:7). Enligt Michael Moore har Syrén till stor del lyckats att genomföra denna ”enorma mindset-förändring” (Intervju Moore).

Syrén har delat sina personliga drivkrafter och visioner med sin omgivning. I sin bok ”Vägen framåt” berättar Syrén att han som chef för den militära underrättelse- och säkerhetstjänsten präglats av en bred syn på världen (2004:7). Syrén har också varit nära den politiska nivån som expert i Försvarsberednings rapport *Förändrad omvärld – omdanad försvar* som lades fram 1999 (Försvarsberedning 1999:10).

I sina nyhetsbrev och böcker uttrycker Syrén sin entusiasm över regelbundna bilaterala möten med sina motsvarigheter i andra stater (2005c; 2005e; 2006b). Inte minst försvarschefsmötena i EU:s militärkommitté berättar han om ”[i]dag är

jag en av 25 försvarsschefer och vi arbetar tillsammans för att stärka vår gemensamma fred och säkerhet” (Syrén 2004:10).

Reformtanken fanns redan under Johan Hederstedts tid i spetsen av Försvarsmakten. Han gjorde kopplingar till att ”EU:s krishanteringssuppgifter ställer krav på Försvarsmakten” och krävde att det i samband med det kommande försvarsbeslutet 2004 skulle tas krafttag i reformarbetet samt att ”det europeiska perspektivet [...] måste slå igenom med full kraft” (Hederstedt 2003a:32). Hederstedt fick emellertid uppgiften i ett mycket svårt läge där Försvarsmakten och försvarsmaktsledningen ”inte ville reformeras” (Intervju Moore), vilket stämmer överens med den i avsnitt 3.2 diskuterade skepticismen mot EU och ESFP.

Tidigare nämndes den undanskymda tillvaro som en till Bryssel sekonderad officer upplevde. Huruvida situationen har förändrats efter 2003 har inga indikatorer hittats på. Tvärtom kan det fortfarande finnas ett visst mått av oförståelse inom Försvarsmakten för verksamheten vid unionen (Intervju Moore). Eriksson observerar däremot lärandeprocesser som öppnade försvarsmaktsledningens inställning till EU-arbetet (Eriksson 2006: 158).

Michael Moore ger återigen en delvis annorlunda bild av huruvida Försvarsmakten har blivit europeiserad i bemärkelsen influerad av ESFP:s normer. Han menar att det är det svenska engagemanget i NATO-ledda operationer under 1990-talet och samarbetet inom PFF som internationaliserat Försvarsmakten. Moore fäster större vikt vid en samlad och mer komplex bild av europeisk säkerhet där EU och Nato är två viktiga forum, i stället för att enbart betona EU. Att Försvarsmakten framstår som starkt förknippad med ESFP kopplar Moore till att ESFP:s utveckling gått väldigt långt de senaste åren (Intervju Moore).

3.3.3 Europeiska insatser

Förutom reformering av styrkor uppmanar ESS och HG 2010 till större aktivitet i förebyggande av konflikter som hotar att eskalera (European Council 2003:11). En stor aktör som Europa bör, sägs det, kunna lämna ett större bidrag till krishantering och delta i flera militära operationer samtidigt (European Council 2003:11f). Som Strömvik visar är samarbete inom ESFP ett sätt att balansera amerikansk utrikespolitik (Strömvik 2005:216). Så har också EU:s militära operationer kommit att betecknas som viktigare för unionen än för de länder man genom sin insats skall stödja (Strömvik 2005:216,229). Om det finns ett självändamål för unionen att genomföra militära insatser har möjligen också medlemsstater och aktörer inom dem egensyften med sitt deltagande.

Inte bara Försvarsmaktens dokument indikerar en europeisering utan också handlingar i EU:s namn, eller snarare under unionens flagga. I skuggan av

Irakkriget tog EU våren 2003 över den NATO-ledda insatsen i Makedonien⁷ och genomförde därmed sin första militära operation, *Concordia* (Strömvik 2005: 216f). Särskilt uppmärksammas dock operation *Artèmis* blivit. Operationen sägs ha varit viktig för Försvarsmaktens relation till ESFP och att för vägen framåt för det kommande Battlegroup-konceptet (Dokument inifrån 2007-04-15).

Operationen genomfördes helt utan stöd från NATO och bestod till större delen av franska styrkor. Utrikesminister Anna Lindh ville visa upp EU:s möjligheter och Sveriges aktiva del i den EU och med en europeisk identitet (Hederstedt 2007:42). Avsikten var också att visa Försvarsmaktens förmåga till internationella insatser för det svenska folket (Hederstedt 2007:47). Men viktigare tycks insatsen varit för Försvarsmakten själv. Dåvarande överbefälhavaren Johan Hederstedt ses som pådrivande för att få det svenska bidraget till stånd, trots chefen för specialförbanden Johan Kihls farhågor kring den farliga insatsen (Hederstedt 2007:42⁸). Att genomföra en operation tillsammans med franska förband sågs av Hederstedt som viktigt efter att främst ha arbetat med Storbritannien, Tyskland och USA i tidigare insatser. Dessutom fanns det en vilja att visa upp att Försvarsmakten har förmåga att med kort varsel delta i internationella insatser och inte minst för att använda specialförband och få internationellt erkännande (Hederstedt 2007:36).

Indikatorerna visar att Försvarsmakten, trots ett visst inre motstånd, såg en stor nytta med att delta i en insats i Kongo. Det tycks när allt kommer omkring på myndighetsnivå ha funnits vara rätt att delta i en unionsoperation. Om *Artèmis* är "det svenska försvarets största existensberättigande", som Ekman säger, skall återkommas till senare (Ekman 2006).

3.3.4 Battlegroupkonceptet

I HG 2010 formulerades avsikten att bygga upp ett i stor utsträckning självförsörjande snabbinsatskoncept, så kallade *Battlegroups* (European Council 2004:2f). Därmed införlivades den fransk-brittisk och sedermera också tyska idén att göra ett antal stridsgrupper till kärnan i EU:s krishanteringsförmåga (Andersson 2006: 20f).

Sverige valde att ställa upp som *framework nation*⁹ för den nordiska snabbinsatsstyrkan, NBG (Andersson 2006:37). Det beslutet har fått stora konsekvenser för Försvarsmakten. Årsredovisningen 2006 visar särskilt vilken vikt NBG tillskrivs. Stridsgruppen beskrivs som en liten del med mycket stora konsekvenser för hela Försvarsmakten. Även de pågående internationella insatserna betraktas delvis som förberedelser för NBG genom att specifika funktioner kan övas i skarp miljö (Försvarsmakten 2007:1,15). Att upprättandet är

⁷ Makedonien erkändes 1993 av FN under namnet FYROM, *Former Yugoslav Republic of Macedonia* (Nationalencyklopedin 2007d).

⁸ Författare är Peter Hederstedt.

⁹ Sverige är ansvarig för ledningen och huvuddelen av styrkan. Övriga deltagare är Finland, Norge, Estland och Irland (Irland med i Nordic Battle Group)

en tung uppgift för Försvarsmakten att bemästra har Syrén klargjort (2007:47). Men det är också en viktig uppgift för Försvarsmakten och dess reformering. Syrén har upprepade gånger betonat att NBG är en drivande kraft bakom förändringen av Försvarsmakten. Så sade han 2005 att ”Nordic Battlegroup är ett konkret mål som kommer att driva på Försvarsmaktens reformprocess” (2005-04-04). I Syréns publikationer och uttalanden benämns NBG omväxlande som motor, katalysator eller hävstång för reformen och utvecklingen av hela insatsförsvaret (2005-10-29; 2006:32; 2007-01-16). Men det tycks också finnas andra syften bakom omfattandet av Battlegroupkonceptet än att reformera myndigheten, nämligen att bidra till ESFP och dess utveckling. Syrén har sagt att:

”Nordic Battlegroup är en katalysator för koordineringen och utvecklingen av [Battlegroup-konceptet] och NRF¹⁰” (Syrén 2006-11-03).

Också chefen för NBG, Karl Engelbrektsson säger att som ett bidrag till internationell krishantering har NBG höjt Sveriges anseende i ESFP-sammanhang. Det svenska ledarskapet för NBG används som exempel för andra medlemsstater att orientera sig efter (Intervju Engelbrektsson).

Hänvisningen till NRF är intressant. I sitt senaste budgetunderlag lämnar Försvarsmakten förslag på bidrag till Natos snabbinsatsstyrka NRF (Försvarsmakten 2007b:2). Än en gång ställer sig frågan om det är europeisering eller internationalisering det handlar om.

Pål Jonson, politiskt sakkunnig vid försvarsdepartementet uppger att NBG var en verksamhetsidé som Försvarsmakten behövde för att kunna genomföra sitt reformarbete (Intervju Jonson). Också Eriksson konstaterar att Battlegroupkonceptet intervenerade i den pågående reformen av Försvarsmakten. Utan införandet av Battlegroup och de krav på global förmåga den ställer hade den svenska försvarspolitikerna inte drivits mot ett globalt synsätt (Eriksson 2006:206). Michael Moore håller inte med beskrivningar av att Försvarsmakten själv har skapat ”en ny affärsidé”, utan enbart har följt politiska uppdrag och löst uppgiften efter bästa förmåga. Det är hoten som är nya, menar Moore, inte den nisch inom vilken Försvarsmakten verkar (Intervju Moore). Också Engelbrektsson avvisar tanken om att deltagandet i Battlegroupkonceptet skulle vara en ny verksamhetsidé. Han menar att Försvarsmakten löser en uppgift som i det här fallet har överfrågats från europeisk nivå och ”inte är något Försvarsmakten har hittat på själv” (Intervju Engelbrektsson). Han betonar överbefälhavarens prioritering av NBG som drabbar samtliga delar av Försvarsmakten. Alla funktioner är nödvändiga att vidmakthålla, enligt Engelbrektsson, men behöver inte nödvändigtvis användas i alla typer av insatser. Han håller dock med om att NBG är en stor draghjälp för utvecklingen av Försvarsmakten (Intervju Engelbrektsson).

Att delta i Battlegroup-konceptet är en politisk fråga men det var enligt Jonson Försvarsmakten tillsammans med Utrikesdepartementet som var pådrivande för

¹⁰ NATO Response Force. Författarens kursivering.

utformningen av deltagandet, medan Försvarsdepartementet intog en mer reserverad ställning (Intervju Jonson). Bilden är dock mer komplicerad än så. Meyer har utrett processen bakom beslutet och genom intervjuer kommit fram till att det i Försvarsmaktens högsta ledning fanns ett motstånd mot deltagandet men också mot utvecklingen mot ökad europeisering och de konsekvenser den skulle kunna innebära för traditionella stommar som värnpliktssystemet (Meyer 2005:30). Genom överläggningar mellan Försvarsdepartementet och högkvarteret där departementet lade fram argumenten för deltagande skedde en förändring av inställning och Försvarsmakten blev mer positiv. Meyer bestämmer tidpunkten för omsvängningen i frågan till årsskiftet 2003/2004 (Meyer 2005:30,50). En av Meyers respondenter hävdar att Försvarsmakten och ÖB:s inställning till konceptet var avgörande för att ett deltagande skulle bli av. Hade man från myndighetshåll sagt nej hade den politiska nivån hörsammat detta (Meyer 2005:50). Generallöjtnanten Johan Kihl argumenterade efter beslutet i en debattartikel mot deltagande eftersom det i hans mening skulle stjåla för stora resurser från reformarbetet (Kihl 2004-06-01). Det skall också nämnas att det enligt Jonson än idag finns krafter inom Försvarsmakten som motverkar det nya paradigmet med Battlegroup i centrum (Intervju Jonson)

Det kan alltså konstateras att uppgifterna om var stödet för upprättandet av NBG fanns går isär. Indikatorer pekar på att Försvarsmaktens röst vägde tungt i beslutet.

Försvarsmakten översatte till slut normerna i ESFP och europeiseringen inleddes. Det är dock när allt kommer omkring inte enbart tydligt stöd för den använda teorin som har hittats utan också motstridiga tecken. I den sista etappen under den här resan skall därför resultatet att diskuteras med hjälp av teorin, slutsatser dras och uppgifter för framtida forskning föreslås.

4 När EU togs till folkhemsförsvaret

Hur kan sammanfattningsvis förändringen förklaras som ledde till skapandet av en nordisk snabbinsatsstyrka och svenskar stridande i Afrika tillsammans med franska trupper? Inför den avslutande diskussionen är en påminnelse om frågeställningarna som inledde denna resa på sin plats. Frågan på vilket sätt Försvarsmakten har europeiserats samt hur europeiseringen kan förklaras ställdes. I korthet kan sägas att aktören Försvarsmakten använde normer i den europeiska strukturen för att åstadkomma en nationell förändring. Det är dock en förenklad bild som kräver en diskussion.

4.1 Europeiseringens inträde

Att Försvarsmakten har europeiserats har framkommit genom studiet av dokument som tydligt är orienterade mot Bryssel och unionens säkerhet. De hot och den världsbild som den europeiska säkerhetsstrategin målar upp har de senaste två överbefälhavarna välkomnat och ofta refererat till.

Det sätt Försvarsmakten har europeiserats på är genom händelser i ett kritiskt vägval. Det har kunnat konstateras att det inte var förrän under året då ESFP fick en säkerhetsstrategi och de första militära operationerna genomfördes som större strukturella vägskäl öppnade sig för aktören Försvarsmakten, som då kunde översätta de nu formaliserade normerna. Tillbakablickar har visat att en europeisering av säkerhetspolitiken under 1990-talet inte gjorde några avtryck på Försvarsmakten. Inte heller när försvarspolitiken europeiserades påverkades Försvarsmakten. Vissa försök gjordes förvisso men en myndighet med fötterna i kalla krigets hotbild och världsbild var svår att förändra. Goldmanns administrativa stabilisatorer, eller byråkratisk tröghet, kan appliceras på den långsamma processen, liksom de långa materielupphandlingarna. Att ESFP fortfarande var en ny företeelse och det inte hade genomförts några insatser måste tas i beaktande, strukturer för samarbete föddes dock under denna period. Det anlagda perspektivet med det kritiska vägskälet har således visat att det rörde sig om en hastig process, som enligt överbefälhavaren själv har inneburit stora omvälvningar för Försvarsmakten.

4.2 Mekanismerna bakom europeiseringen

Hur kan då europeiseringen förklaras? Utgångspunkten var att socialisering har skett och normer översätts eftersom det är det *rätta* att göra. Gränsytan mellan aktör och struktur sades vara ledarskiktet i Försvarmakten

Håkan Syrén framstår som den visionäre individen i ledarskiktet som accelererade europeiseringen. Det är uppenbart att Syrén med öppna armar har välkomnat de normer som europeiska säkerhetsstrategin påbjuder. I sina egna uttalanden och i en intervju med en närstående beslutsfattare beskrivs han som den person som behövdes för att genomföra en förändring som sedan länge varit nödvändig. Det förefaller alltså som att en socialisering genom ledarskiktet har varit för handen under tiden för ESFP:s nationella intåg. Syrén har också antytt en lärandeprocess när han blickar bakåt på sina erfarenheter.

Den stora frågan som återstår är huruvida identifikationen med ESFP-normer handlar om att det är det *rätta* eller det *rationella*, och därför leder till att de översätts. Försvarmakten har betraktats som importör av normer, det vill säga att myndigheten har haft handlingsfrihet att välja vilka normer som skall översättas och på vilket sätt det skall ske. Diskussionen är befogad, för det som sticker ut ur materialet är att Försvarmakten europeiserats i syfte att åstadkomma en reformering av verksamheten och i förlängningen hitta en ny uppgift. I kapitel två nämndes en definition av europeisering som menar att aktörer påverkar sig själv genom den europeiska nivån. Med denna och de båda logikerna i åtanke skall ytterligare diskuteras hur europeiseringen kan förklaras.

4.3 Europeisering som väg till ny *raison d'être*?

Trögheten i Försvarmaktens anpassning till nya omvärldsbetingelser framkallade ett uppdämt reformbehov som genom europeiseringen släpptes fri. De uppgifterna som har hittats pekar på att en reformering var nödvändig och önskad och ESFP kom lämpligt i tid som medel för genomförandet. Huruvida det var specifikt europeiska normer som behövdes eller internationalisering i stort går uppgifterna emellertid isär om. Entydighet råder inte heller kring frågan om Försvarmakten enbart har följt politiska uppdrag eller självständigt initierat åtgärder.

Kopplat till reformeringen av Försvarmakten är också sökandet efter en ny uppgift eller mening med verksamheten. Wilhem Agrell har sagt att det idag enbart är inom Försvarmakten som vinner på Sveriges delaktighet i internationell krishantering, eftersom det är den enda kvarvarande uppgiften för verksamheten och därmed ett existensberättigande (Agenda 2007-05-06). Försvarmaktens vilja att sända personal till insatsen i Demokratiska Republiken Kongo och att leda

uppbyggnaden av en *Battlegroup* tyder på sökande efter en ny mening med verksamheten bortom gamla föreställningar om en hotande sovjetisk invasion.

Men det har inte nödvändigtvis handlat om en överlevnadsstrategi. Att gemensamt med unionen svara på kriser i världen är en uppgift som uttrycks som viktig i Försvarmaktens dokument och som accelererat europeiseringen. Det har också funnits en vilja att bidra till utvecklingen av ESFP och Battlegroupkonceptet, inte endast av nationell hänsyn. Detta talar mer för att strävan att göra det rätta än det rationella, om en distinktion är möjlig och nödvändig.

Omfammandet av ESFP började som visat redan före försvarsbeslutet 2004, varför Försvarmaktens självständighet i frågan fått stöd. Intressant är att överbefälhavarna har hänvisat till krav från EU, inte från riksdag och regering. Dessutom visades att myndigheten hade inflytande över besluten att delta i operation Artémis och att sätta upp snabbinsatsstyrkan. Ändock kan inte politiken bortses ifrån, då det till syvende og sidst är riksdag och regeringen som gör utfästelser gentemot sina europeiska motsvarigheter och förankrar besluten nationellt. Lärdomen är att Försvarmakten visade viss proaktivitet inför försvarsbeslutet, såväl under Hederstedts som under Syréns tid.

Att de europeiska normerna har institutionaliserats kan skönjas men inte beläggas genom den här korta studien av en begränsad, och i högsta grad levande, tidsrymd. För att återgå till Ekmans analys av Försvarmaktens ambivalens efter det kalla kriget så tycks dock som att europeiseringen har givit Försvarmakten en ny ledstjärna att följa, en ny *raison d'être*.

4.4 Om teorin och fortsatt forskning

Med hänsyn till föregående avsnitt kan inte rational choice avskrivas helt ur analysen. Att som överbefälhavare genomföra för organisationen omfattande och möjligen smärtsamma reformer är förstas rationellt för att öka effektiviteten eller anpassa verksamheten till en ny kontext. Indikatorerna som pekar på europeisering som existensberättigande kan förklaras såväl med att det är det *rätta* ur legitimitets- och identifikationssynpunkt och möjligen den goda sakens skull, som med att det är det *rationella* och kopplat till organisationens överlevnad. Resonemanget från avsnitt 2.3.2 tål att släppas fram igen: en klar åtskillnad mellan *logic of consequences* och *logic of appropriateness* låter sig inte göras annat än som idealtyper.

Vinsten med att medvetet välja bort rational choice till förmån för sociologisk institutionalism är att en blick bortom bilden av den rationella, nyttomaximerande byråkraten som på grundval av sina preferenser kämpar för finansiella anslag har kunnat göras.

Ett annat val som gjordes var att fokusera på normimportören. En europeisk säkerhets- och försvarspolitik som blir allt mer formaliserad bör möjligen betraktas som normexportör i en studie liknande den här. Också den nationella

politiska nivåns ställning gentemot den europeiska nivån och Försvarmakten kräver ytterligare granskning.

Genom att analytiskt dela in det historiska skedet i stabila faser som bryts av ett kritiskt vägskäl har förändringen av Försvarmakten genom en europeisering synliggjorts.

Ett syfte med uppsatsen var att bana vägen för framtida forskning i detta område. Uppgifter lär inte saknas. Den här uppsatsen problem kan fördjupas genom att man ägnar sig åt att genomföra fler intervjuer med centrala beslutsfattare i syfte nå säkrare kunskap om förhållandet mellan rationella eller normativa motiv bakom en europeiseringsprocess.

Den socialisering som sker mellan individer har kommit till korta. Genom granskning av mötesfrekvens, mötesprotokoll eller intervjuer med mötesdeltagarna i exempelvis EUMS kan ytterligare, konkret, kunskap om specifika mekanismer på mikronivå och hur de korrelerar med utvecklingen på makronivå tillföras. I teoriutvecklingshänseende hade kunskap om när enskildas socialisering leder till en policyförändring kunna ses.

I den här uppsatsen betonades det kritiska och kanske dramatiska som sker under en kort tidsperiod. En mer detaljerad granskning av de skeenden som föregått ESFP:s inträde i Försvarmakten är också på sin plats, det vill säga om en lugnare men längre utveckling har påverkat förändringsprocessen.

Ett antal indikatorer på att Försvarmakten också söker normer hos NATO och är beredd att ställa upp i NATO:s snabbinsatsstyrka ger intressanta uppslag för vidare undersökningar kring huruvida det är EU eller NATO som är rättesnöret för Försvarmakten. Därigenom kan också klarhet bringas i förhållandet mellan internationaliseringsprocesser och europeiseringsprocesser, och om de över huvud taget är åtskiljbara.

4.5 Summering och utblick

Sammanfattningsvis europeiserades Försvarmakten slutligen efter en tids sökande och tvekan. Aktörens roll har varit stark i översättningen av normer. Europeiseringen har blivit en viktig del av reformen av verksamheten och för en hitta en ny roll i en förändrad värld.

Är då den nya vägen i det kritiska vägskälet inslagen i sin helhet? Fortfarande råder en viss tröghet avseende materielinköpen och överdimensionerade administrativa funktioner samt en felaktig personalstruktur (Fokus 2006:26). När detta skrivs återstår drygt sex månader till den första nordiska snabbinsatsstyrkan skall anmälas beredd att stå till EU:s förfogande och Försvarmakten har presenterat en ny vision för Försvarmakten om 20 år. Uppslag för att i forskningen följa den utveckling Försvarmakten, Sveriges försvarspolitik och ESFP genomgår kommer knappast att saknas.

Arvet från det kalla kriget har inte ebbat ut ännu; europeiseringen är en levande process mellan framtid och historia. Ekmans ord får avsluta den här redogörelsen: "Försvarmakten är en motsägelsefull mix av granruskor,

elitsoldater och stealthplan” (2006). Det återstår att se om de sista granruskorna faller av under unionens operationer i djungel, öken och savann.

5 Referenser

5.1 Litteratur

- Andersson, Jan-Joel, 2006. "Armed and Ready? The EU Battlegroup Concept and the Nordic Battlegroup", *Swedish Institute for European Policy Studies Report* nr.2.
- Bailes, Alyson J.K. – Herolf, Gunilla – Sundelius, Bengt (red.), 2006. *The Nordic Countries and the European Security and Defence Policy*. Oxford: Oxford University Press.
- Britz, Malena, 2004. *The Europeanization of Defence Industry Policy*. Doktorsavhandling. Stockholm: Stockholm Studies in Politics.
- Björkdahl, Annika, 2005. "Norm-maker and Norm-taker: Exploring the Normative Influence of the EU in Macedonia", *European Foreign Affairs Review*, vol. 10, nr. 2, s. 257-278.
- Capoccia, Giovanni – Keleman, Daniel, 2006. "The Study of Critical Junctures in Historical Institutionalism", *Political Methodology: Committee on Concepts and Methods Working Paper Series*, nr 10.
- Checkel, Jeffrey T., 1999. "Norms, Institutions, and National Identity in Contemporary Europe", *International Studies Quarterly*, vol. 43, nr. 1, s. 83-114.
- Checkel, Jeffrey T., 2005. "International Institutions and Socialization in Europe: Introduction and Framework", *International Organization*, vol. 59, s. 801-826.
- Duke, Simon – Vanhoonacker, Sophie, 2006. "Administrative Governance in the CFSP: Development and Practice", *European Foreign Affairs Review*, vol. 11, s. 163-182.
- Ekman, Ivar, 2006. "Vårt motstridiga försvar", *Axess*. <http://www.axess.se> 2007-04-25.
- Eriksson, Arita, 2006. *Europeanization and Governance in Defence Policy: The Example of Sweden*. Stockholm: Department of Political Science.
- Esaiasson, Peter – Giljam, Mikael – Oscarsson, Henrik – Wägnerud, Lena, 2005. *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Andra upplagan. Göteborg: Norstedts juridik.
- Goldmann, Kjell – Berglund, Sten – Sjöstedt, Gunnar, 1986. *Democracy and Foreign Policy: The Case of Sweden*. Hants: Gower Publishing Company Limited.
- Goldmann, Kjell, 1988. *Change and Stability in Foreign Policy: The Problems and Possibilities of Détente*. Hertfordshire: Princeton University Press.

- Goldmann, Kjell, 2005. "Appropriateness and Consequences: The Logic of Neo-Institutionalism", *Governance: An International Journal of Policy, Administrations and Institutions*, vol. 18, nr. 1, s. 35-52.
- Hall, Peter A. – Taylor, Rosemary C.R. 1996. "Political Science and the Three New Institutionalisms", *MPIFG Discussion Paper 96/6*. Köln: Max-Planck-Institut für Gesellschaftsforschung. [Http://www.mpi-fg-koeln.mpg.de](http://www.mpi-fg-koeln.mpg.de). 2007-04-27.
- Hederstedt, Peter, 2007. "Civil-militär planering och beredskap i en ny tid: Blev Operation Artemis 'politisk bingo'?" C-uppsats. Stockholm: Försvarshögskolan.
- Levy, Jack S., 1994. "Learning and Foreign Policy: Sweeping a Conceptual Minefield", *International Organization*, vol. 48, nr. 2, s. 279-312.
- Lindström, Gustav, 2007. "Enter the EU Battlegroups", *Chaillot Paper*, nr. 97. Paris: European Union Institute for Security Studies.
- Lundquist, Lennart, 1993. *Det vetenskapliga studiet av politik*. Lund: Studentlitteratur.
- Lowndes, Vivien, 2002. "Institutionalism", i Marsh, David – Stoker, Gerry, *Theory and Methods in Political Science*. Andra upplagan. New York: Palgrave Macmillan.
- McAnulla, Stuart, 2002. "Structure and Agency", i Marsh, David – Stoker, Gerry, *Theory and Methods in Political Science*. Andra upplagan. New York: Palgrave Macmillan.
- Meyer, Rikard, 2005. "Beslutet om EU Battle Group – Ett trendbrott". C-uppsats. Stockholm: Försvarshögskolan.
- Müller-Hansen, Fredrik, 2005. *Europeiska säkerhets- och försvarspolitik: Fakta och bakgrund*. Stockholm: Folk och Försvar.
- Müller-Wille, Björn, 2004. "For Our Eyes Only?: Shaping an Intelligence Community within the EU", *Occasional Papers*, nr. 50. Paris: European Union Institute for Security Studies.
- Rieker, Pernille, 2003. *Europeanisation of Nordic Security: The EU and the Changing Security Identities of the Nordic States*. Oslo: Department of Political Science.
- Syren, Håkan 2004, *Vägen framåt: en liten bok om en stor förändring*. Stockholm: Försvarsmakten.
- Syren, Håkan 2006, *Här och nu: en liten bok om den fortsatta vägen framåt*. Stockholm: Försvarsmakten.
- Syren, Håkan 2007, *Både och: en liten bok om dubbla uppgifter och framtidens krav*. Stockholm: Försvarsmakten.
- Strömvik, Maria, 2005. *To act as a Union. Explaining the development of the EU's collective foreign policy*. Lund: Department of Political Science.
- Väyrynen, Lars, 2006. "The higher cause of peace': what could and should the Nordic countries contribute to the development of conflict mediation in the EU context?", i Bailes, Herolf, Sundelius *The Nordic Countries and the European Security and Defence Policy*. Oxford: Oxford University Press.
- Wedin, Lars, 2004. "Tre år i EU:s militära stab", *Kungliga krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift*, nr. 1, s. 119-154.

- Wedin, Lars, 2006. "The Impact of EU Capability Targets and Operational Demands on Defence concepts and Planning: The Case of Sweden", i Bailes, Herolf, Sundelius *The Nordic Countries and the European Security and Defence Policy*. Oxford: Oxford University Press.
- Wiklund, Mats, 2007. "I hans majestäts hemliga tjänst", *Dagens Nyheter* 2007-04-22.

5.2 Officiella dokument

- Försvarsberedningen, 1995. *Sverige i Europa och världen*.
Försvarsdepartementets beteckning Ds 1995/28:71
- Försvarsberedningen, 1999. *Förändrad omvärld – omdanat försvar*.
Försvarsdepartementets beteckning DS 1999/2:10.
- European Council, 1999. *Declaration of the European Council on Strengthening the Common European Security and Defence*,
<http://www.consilium.europa.eu/> 2007-05-05
- European Security Strategy, 2003. *A Secure Europe in a better World*.
<http://www.consilium.europa.eu/>. 2007-05-05
- European Council, 2004. *Headline Goal 2010*.
- Försvarsmakten, 2002. *Årsredovisning 2001*.
- Försvarsmakten, 2003. *Årsredovisning 2002*.
- Försvarsmakten, 2004. *Årsredovisning 2003..*
- Försvarsmakten, 2005. *Årsredovisning 2004*.
- Försvarsmakten, 2006a. *Årsredovisning 2005*.
- Försvarsmakten 2006b. *Fakta om Försvarsmakten 2006-2007*
- Försvarsmakten, 2007a. *Årsredovisning 2006*.
- Försvarsmakten, 2007b. *Budgetunderlag 2008*.

5.3 Intervjuer

- Engelbrektsson, Karl. Chef för Nordic Battlegroup. Telefonintervju 2007-05-21

Jonson, Pål. Politiskt sakkunnig vid Försvarsdepartementet. Stockholm, 2007-05-10

Moore, Michael. Försvarsmaktens utvecklingchef och före detta militärrådgivare i Försvarsdepartementet. Stockholm, 2007-05-10.

5.4 Tal, nyhetsbrev och debattartiklar

Hederstedt, Johan, 2000. "Europas militära styrkor tar form", *Överbefälhavarens nyhetsbrev*, 2000-12-14.

Hederstedt, Johan, 2003a. "Strategiska framtidsfrågor för försvaret: personliga reflektioner".

Hederstedt, Johan, 2003b. "Från hot till vilja – vad vill Sverige? Försvarsmaktens perspektiv inför försvarsbeslutet 2004", *Anförande vid Försvarshögskoleföreningens symposium*, 2003-03-25.

Kihl, Johan, 2004-06-01. "Nej till EU:s stridsgrupp", Debattartikel, *Svenska Dagbladet*. <http://www.mediarkivet.se>, 2007-05-10.

Syrén, Håkan, 2004a. "Reformeringen av försvaret måste gå vidare", *Dagens nyheter debatt*, 2004-01-17

Syrén, Håkan, 2004b. "Försvarsmakten idag och inför försvarsbeslutet", *Anförande vid Folk och Försvars rikskonferens i Sälen*, 2004-01-21

Syrén, Håkan, 2005a. "Transforming the Swedish Armed Forces into the New Millennium", *Anförande vid The Procuritas and INSEAD 9th Seminar on Active Ownership*, 2005-01-24.

Syren, Håkan, 2005b, "Europeiska samarbetet är en stor utmaning", *Överbefälhavarens nyhetsbrev*, 2005-05-13.

Syrén, Håkan, 2005c, "Reflektioner från ett besök i Berlin", *Överbefälhavarens nyhetsbrev*, 2005-09-15.

Syrén, Håkan, 2005d. "Från nationellt till flernationellt försvar. Ett svenskt perspektiv", *Anförande vid Jubileumskonferensen i Oslo*, 2005-09-25.

Syrén, Håkan, 2005e. "Intryck från besök i Wien", *Överbefälhavarens nyhetsbrev*, 2005-09-26.

Syrén, Håkan, 2006a. "Försvarsmaktens utveckling – nästa steg", *Anförande vid Folk och Försvars rikskonferens i Sälen*, 2006-01-17.

Syrén, Håkan, 2006b. "Från ÖB-möten i Bryssel till försvarsmaktsdagar i Malmö", *Överbefälhavarens nyhetsbrev*, 2006-05-19.

Syrén, Håkan, 2007a. "Insatser nu och utmaningar 2008", *Anförande vid Folk och Försvars rikskonferens i Sälen*, 2007-01-14.

Syrén, Håkan, 2007b. "Trupp utomlands ger nationell styrka", *Debattartikel i Svenska Dagbladet*, 2007-01-16.

Syrén, Håkan, 2007c. "Säkerhet i en globaliserad värld", *Överbefälhavarens nyhetsbrev*, 2007-02-07.

Samtliga artiklar är, då inget annat sägs, nedladdade från Försvarsmaktens hemsida <http://www.mil.se> den 10 april 2007.

5.5 Övrigt material

Fokus, 2006. *Vad sysslar de med?*, nr. 10, s. 24-34.

Information om Högkvarteret, <http://www.mil.se>, 2007-05-04

Irland med i Nordic Battlegroup, <http://www.mil.se>. 2007-05-04

Sveriges television, 2007-05-06. *Agenda*.

Sveriges television, 2007-04-15. "Ung svensk soldat", *Dokument inifrån*.

Nationalencyklopedin 2007a. "Säkerhetspolitik", <http://www.ne.se>. 2007-05-21.

Nationalencyklopedin 2007b. "Försvarspolitik", <http://www.ne.se>. 2007-05-21.

Nationalencyklopedin 2007c. "Makedonien", <http://www.ne.se>. 2007-05-21.

Nationalencyklopedin 2007d. "Javier Solana", <http://www.ne.se>. 2007-05-21.